

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 2. – 2020. – С. 52–61
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 2. – 2020. – pp. 52–61
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2020.52.52-61>
hj.chnu.edu.ua

УДК 930.2 : 94(477.81/86) «1848/1914»

© Лілія Шологон*,
© Павло Вичівський** (м. Івано-Франківськ)

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ РУХ УКРАЇНЦІВ ГАЛИЧНИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано праці вітчизняних дослідників про національно-культурний рух українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст., тобто організовані зусилля української етнічної спільноти, спрямовані на реалізацію вимог для повноцінного національного життя, розвитку культури і освіти.

У статті наголошується, що на сторінках наукових праць сучасних вітчизняних істориків висвітлено широкий спектр питань з історії національно-культурного руху українців, проаналізовано чималий комплекс джерел з проблеми, що досліджується автором.. Дослідники актуалізували багато раніше невідомих джерел, застосували різні методи його аналізу, звернули увагу на маловивчені ракурси обраної нами теми.

Встановлено, що сучасними українськими вченими висвітлено чимало аспектів обраної теми, однак в історіографії досі немає комплексного ґрунтовного дослідження, присвяченого зазначеній проблематиці.

Ключові слова: Галичина, сучасна історіографія, національно-культурний рух, українські дослідники.

Liliia Shologon, Pavlo Vychivskiy (Ivano-Frankivsk)

NATIONAL- CULTURAL MOVEMENT OF UKRAINIANS OF GALICIA IN THE SECOND HALF OF THE 19th – EARLY 20th CENTURY THROUGH THE PRISM OF MODERN HISTORIOGRAPHY

The article reveals the main conceptual views of modern Ukrainian historiography on the national-cultural movement in Galicia in the second half of the 19th – early 20th centuries, which considers the organized efforts of the Ukrainian ethnic community to implement the requirements for full national life, culture and education. The analyses of the works of modern Ukrainian historians – J. Hrytsak, J. Dashkevych, M. Kuhutiak, I. Monolatii, I. Raikivskiy, B. Savchuk, O. Sukhyi and others, devoted to important events

---

* д. і. н., доцент, професор кафедри історіографії і джерелознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Doctor of History, Associate Professor, Department of Historiography and Source Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.
orcid.org/0000-0002-5390-7576
e-mail: shologonlilia@ukr.net

** к. і. н., доцент кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івент менеджменту факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

PhD in History, Associate Professor, Department of Socio-Cultural Management, Show Business and Event Management, Faculty of Tourism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.
ORCID 0000-0003-4415-7635
e-mail: pavlo.vuchivskui@pnu.edu.ua

of social, political and cultural character in Galicia, activities of Ukrainian political parties, societies, educational institutions, prominent figures and public activists, etc. Much attention is paid to the activities of Narodovtsi and Russophiles in the region, as the main socio-political currents that determined the ideological orientations of Ukrainians in Galicia. The historiography of the problem we are studying is supplemented by the achievements of domestic researchers of gender history, educators, and literary critics. It is established that the researchers updated many previously unknown sources, applied various methods of its analysis, and paid attention to the little-studied perspectives of the chosen topic. However, in modern Ukrainian historiography there is no comprehensive study of the national-cultural movement of Ukrainians in Galicia in the second half of the nineteenth – early twentieth century. In addition, in modern conditions there are real opportunities to expand the source base of the chosen topic, as many documents and materials, both official and personal, have remained out of the attention of researchers.

Keywords: *Galicia, modern historiography, national-cultural movement, source complex of research.*

Друга половина XIX – початок XX ст. – один зі знакових і водночас суперечливих періодів для українського національного руху на теренах Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії. Іван Франко писав про цей час: «Ідеал національної самостійності в усякім погляді, культурнім і політичним, лежить для нас поки що, з нашої теперішньої перспективи, поза межами можливого. Нехай і так. Та не забуваймо ж, що тисячні стежки, які ведуть до його осущення (здійснення. – Л.Ш.), лежать просто-таки під нашими ногами, і що тільки від нашої свідомости того ідеала, від нашої згоди на него буде залежати, чи ми підемо тими стежками в напрямі до него...»¹. Одним із шляхів реалізації на той час «недосяжного ідеалу» стали організовані зусилля української етнічної спільноти, спрямовані на реалізацію вимог для повноцінного національного життя, розвитку культури і освіти. Власне йдеться про національно-культурний рух українців Галичини, що на межі XIX – початку XX ст. поступово трансформувався у національно-визвольний і крок за кроком торував шлях до державної незалежності. Зазначене свідчить про неабияку важливість наукового осмислення особливостей національно-культурного руху, що неможливе без усебічного і системного дослідження як конкретно-історичних, так історіографічних джерел.

Метою статті є науковий аналіз здобутків сучасної української історіографії у вивченні національно-культурного руху українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст.

Окреслена проблематика на високому науковому рівні проаналізована у працях Івана Монолатія, присвячених інституціоналізації політичної системи Австро-Угорщини² та політичній участі етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини³. Автор опрацював величезний комплекс джерел, що розкривають етнополітичні відносини в Австро-Угорщині, актуалізував чимало документів з цієї проблематики, що зберігаються в австрійських, німецьких та польських архівах тощо. В контексті нашого дослідження заслуговують на увагу його висновки про конституційні перетворення у багатонаціональній австрійській державі. Щодо інформаційного потенціалу Кромержицької конституції, що була розроблена Конституційними зборами (працювали з червня 1848 р. до березня 1849 р.), які засідали в моравському містечку Кромержиж, після того як у листопаді парламентарі виїхали з Відня, І.Монолатій вважає, що це був проект федералізації монархії, запропонований лідером чеської фракції Франтішеком Палацьким. Згідно з ним, габсбурзькі володіння повинні були поділити на сім рівноправних земель за національно-географічним принципом: австро-німецьку, чеську, польсько-русинську, угорську, румунську, південнослов'янську й італійську⁴. На наш погляд, сам адміністративно-територіальний поділ реформованої держави закладав передумови для етнічної дискримінації. Навіть у тому разі, коли б нову конституцію підписав імператор, українці змушені були знаходити компроміс із польською політичною, економічною та культурною елітою.

Автор звернув увагу і на так звану «Грудневу конституцію» від 21 грудня 1867 р., що завершила процес законодавчого облаштування нової дуалістичної австро-угорської держави прийняттям зводу законів монархії і гарантувала своїм мешканцям чимало демократичних прав та свобод. Жоден із сучасних дослідників національних рухів чи міжетнічних відносин в Австро-Угорщині не оминув увагою статті 19 Основного закону держави про загальні права, в якому зазначалося: «Усі народи держави рівноправні, кожний народ має непорушне право зберігати і розвивати свою народність та мову. Держава визнає рівність усіх крайових мов у школі, державних установах і громадському житті. В краях, де проживає декілька народів, навчальні заклади повинні бути організовані так, щоб

без застосування зусилля до вивчення іншої крайової мови, кожен з цих народів отримав необхідні можливості для освіти своєю рідною мовою»⁵. В сучасній українській історіографії домінує думка, що зазначена конституційна стаття не отримала подальшого роз'яснення в законодавстві й трактувалася по-різному, залежно від політичної ситуації⁶.

На менш ґрунтовній джерельній базі інший івано-франківський дослідник Ігор Райківський⁷ у монографічному дослідженні, що побачило світ 2012 р., простежив реалізацію ідеї національної єдності (соборності) в контексті формування модерної української національної самосвідомості в Галичині XIX ст., утвердження українофільства серед місцевих русинів крізь призму суперництва національно-політичних орієнтацій. Особливу увагу в праці приділено зв'язкам між українськими діячами Галичини та Наддніпрянщини, польсько-українським взаєминам у краї, мовно-правописній дискусії в галицькому суспільстві в 50-х рр. XIX ст., що була зумовлена спробою перевести українську мову на латинський алфавіт; політиці урядів Австро-Угорської монархії та Російської імперії в «українському питанні». І.Я. Райківський стверджує, що поява народовських громад у підавстрійській Галичині відбулася під впливом активізації українського руху на Наддніпрянщині та децентралізаторських перетворень в Австрійській монархії.

На основі комплексного підходу до історіографічних і конкретно-історичних джерел та неупередженого аналізу опрацьованого вченим джерельного комплексу зроблено цікаві спостереження та сформовано науково обґрунтовані висновки щодо політики так званої «нової ери» (компромісу) в польсько-українських відносинах, що тривала впродовж 1890–1894 рр. Зокрема про те, що саме шоста каденція Галицького крайового сейму (1889–1895 рр.) асоціюється зі згаданою польсько-українською угодою, а особливу роль у її підготовці відігравав О.Барвінський, який діяв у тісному порозумінні, з одного боку, з наддніпрянськими громадівцями, а з іншого – польськими політиками та з відома міністра закордонних справ Австро-Угорщини Г.Кальнокі. Однак проголошена восени 1890 р. «нова ера» не мала документального підтвердження, що робило компроміс дуже хитким. Підсумовуючи результати українсько-польського компромісу, І.Я. Райківський акцентує увагу не на окремих відомих здобутках у культурно-освітній сфері (створенні україномовних гімназій та кафедр у Львівському університеті, запровадженні фонетичного правопису в галицьких навчальних закладах), а на тому, що «нова ера» стала переломною подією в розвитку українського національного руху в Галичині – вона супроводжувалася формуванням новітніх партій, кристалізацією ідеї політичної самостійності і соборності України, витісненням русофілів на узбіччя політичного життя. На думку автора, центр українського національного руху в 1890-х рр. виразно перемістився до Львова, в Галичину, що стала українським «П'ємонтом» і відігравала особливу роль у національно-визвольній боротьбі⁸.

В цьому контексті також слушними нам видаються спостереження вченого Ярослава Грицака про те, що «Ідея Галичини як «П'ємонту України» належала східним українцям, і найбільше до її реалізації спричинилися власне наддніпрянські діячі... Галицькі діячі були радше старанними виконавцями тих проектів, які надходили з «Великої України». Такий розподіл ролей визначався різницею у соціальному статусі українців у Австро-Угорській і Російській імперіях. У Галичині шлях для українців-інтелектуалів догори був заблокований польським домінуванням. Натомість російський уряд, хоч і забороняв маніфестації свідомого українства, не створював серйозних перешкод для інтеграції українців у вищий світ... Українські діячі з Наддніпрянської України за своїм інтелектуальним рівнем загалом переважали своїх галицьких колег (єдиний виняток становив Франко, але він у більшій мірі був талановитий самородок, аніж продукт австрійської системи»⁹.

Чималу увагу в працях сучасних істориків, переважно львівських, підготовлених на належній джерельній та історіографічній основі, відведено зародженню русофільського руху в Галичині та його трансформації впродовж другої половини XIX – початку XX ст. Дослідник Олексій Сухий вважає, що ідея «руськості» в кінці 40-х рр. XIX ст. входила у «вжиток» галичан через сприйняття ними спорідненості з Малою Руссю (Наддніпрянською Україною), а москвофільська течія, спочатку як громадська, а не політична, сформувалася у 50-х рр. XIX ст. Поряд із цим Степан Макарчук підкреслював складність і суперечливість феномену москвофільства на галицькому ґрунті, який великою мірою сформувався під впливом зовнішніх факторів. Головними ознаками старорусинства вчений назвав «нав'язування до культурно-історичної традиції, спільних витоків державності «руських» народів, релігійного християнського обряду, спільної церковно-слов'янської писемності»¹⁰.

В контексті дослідження обраної проблематики заслуговує на увагу спільна стаття Олени Аркуші та Мар'яна Мудрого «Русофільство у Галичині в середині XIX – на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд». Термін «москвофіли» ці автори пропонують вважати невдалим, натомість для окреслення названої генерації галицьких політиків вживати термін «старорусини», а для окреслення їх панрусської орієнтації – «русофіли». Витоки галицького русофільства вони передусім вбачають у внутрішніх тенденціях розвитку галицького суспільства. Дослідники розглядають русофільство не як сталу течію, а як таку, що у своєму розвитку пройшла значну трансформацію: 1848–1870 рр. – період конфронтації між полонофільством і русофільством, у результаті якого остання орієнтація здобула перемогу; 1870–1890 рр. – період протистояння русофільства з народовською течією, що закінчився поразкою перших; 1890–1900 рр. – період політизації українського суспільного життя, в результаті русофіли перестали бути активними чинниками національного руху; 1900–1914 рр. – період суперництва між русофілами-старорусинами та власне москвофілами проросійської орієнтації¹¹.

У контексті цієї періодизації доречними є спостереження Олега Турія, який стверджує, що національний рух галицьких русинів поєднував у своєму середовищі різні національно-політичні орієнтації, співвідношення яких перебувало в постійній динаміці, що змінювало не тільки характер самого руху, але й світогляд його репрезентантів. Оригінальними з цього приводу були міркування видатного українського історика Ярослава Дашкевича, який вважав, що всі політичні тенденції в комплексі та в перехресній дії сприяли зміцненню української національної свідомості на західноукраїнських землях: полонофільство диференціювало українців від росіян, москвофільство – від поляків, австрофільство – від поляків та росіян. У результаті остаточно утвердилася та перемогла незалежницько-соборницька тенденція. Натомість молода генерація сучасних українських дослідників дедалі частіше акцентує увагу на проросійській зорієнтованості русофільського руху в Галичині, особливо перед Першою світовою війною. Серед них Віталій Гайсенюк, який не лише проаналізував ідеологію москвофільського руху, але й виокремив регіональні особливості москвофільського руху в Галичині та на Буковині напередодні воєнних подій¹².

Національно-культурний рух українців Галичини другої половини XIX – початку XX ст. розвивався в тісному контексті із суспільно-політичними процесами в краї. Наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. перед українськими дослідниками постало непросте завдання здолати стереотипи, сформовані радянською історіографією щодо традиційного «буржуазного угодовства» галицьких діячів, «формальної» ролі Галицького сейму, безкомпромісного «польського політичного гніту»¹³. Одним з перших переосмислення національно-політичного руху в Галичині, на кардинально новій джерельній базі та методологічних принципах, зробив М.В. Кугутяк у монографії «Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.)», опублікованій 1993 р. Автор не лише простежив за процесом партійно-політичної структуризації галицького суспільства впродовж досліджуваного нами часового проміжку, але й акцентував увагу на знакових подіях національно-культурного характеру¹⁴. На основі документів переважно партійного походження сучасними дослідниками зроблено спробу проаналізувати національно-культурні питання в програмах і реальних діях політичних товариств і партій, зокрема Народної ради та Української національно-демократичної партії – Василем Расевичем, Богданом Янишиним, Русько-української радикальної партії – Миколою Кугутяком і Петром Шкраб'юком, Української соціал-демократичної, що була складовою частиною австрійської соціал-демократії – Олегом Жерноклеєвим, Ігорем Райківським, Католицько-руського народного союзу та Християнсько-суспільної партії, які представляли консервативний рух у Галичині, – Андрієм Клішем, Руської ради – Вірою Мельник¹⁵.

Постановка конкретних політичних завдань, серед яких особливо важливу роль відігравала боротьба за створення українського університету у Львові, значною мірою була зумовлена партійною структуризацією суспільства. Безкомпромісна позиція студентства знайшла своє відображення у монографії львівського дослідника Володимира Качмара¹⁶, який на належному джерельному підґрунті показав її загальноукраїнське політичне та культурне значення.

Роль діячів Греко-католицької церкви в суспільно-політичному та, частково, національно-культурному рухах упродовж другої половини XIX – початку XX ст., на основі джерел церковного та нецерковного походження, з'ясовано в працях Василя Марчука, Олега Турія, Інни Ходак. Зокрема, В.В. Марчук у монографії «Українська греко-католицька церква в суспільному житті України

XX ст.» зазначив: «Характерною особливістю просвітянського товариства було те, що її периферійні філії та сільські осередки здебільшого очолювали священники. Саме завдяки їх подвижницькій праці «Просвіта» відіграла величезну роль в культурно-освітньому і національно-культурному розвитку терену, готуючи кадри для визвольних змагань 1914–1923 рр.»¹⁷. Про важливу роль митрополита Андрея Шептицького та Греко-католицької церкви в національному відродженні українців краю йдеться у монографії, написаній на чималому джерельному комплексі, Юрія Щербяка «Концептуальні засади освітньої доктрини Української Греко-Католицької Церкви в XX ст.»¹⁸.

Маємо низку монографічних видань та інших наукових розвідок, присвячених праці українських громадських об'єднань (товариств) національно-культурного спрямування впродовж досліджуваного нами періоду. Вже з другої половини 90-х рр. XX ст. різні аспекти діяльності НТШ та його провідних вчених стали об'єктом дослідження кандидатських дисертацій Андрія Франка (науково-організаційна і видавнича діяльність І.Франка в НТШ), Віктора Савенка (роль НТШ в українському національному відродженні другої половини XIX – початку XX ст.), Оксани Валіон (значення М.Грушевського в національно-культурному відродженні українського народу наприкінці XIX – початку XX ст.), Інни Заболотної (археографічна діяльність та джерелознавчі студії Івана Крип'якевича), Ольги Владиги (археографічна праця М.Грушевського в 1894–1934 рр.), де поступово як розширюється опрацьований ними джерельний комплекс із цієї проблематики, так і поглиблюються висновки щодо ролі та значення НТШ в національно-культурному житті українців Галичини. Однак чи не найбільшої уваги, на наш погляд, заслуговує монографія Зінаїди Зайцевої «Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX – початок XX ст.)»¹⁹, де зроблено всебічний аналіз джерел, що розкривають діяльність НТШ як провідної наукової інституції краю. Її доповнює дослідження Віталія Тельвака і Василя Педича²⁰, присвячене становленню та функціонуванню історичної школи М.Грушевського у Львові. У монографії реконструйовано структуру та персональний склад школи, з'ясовано питання лідерства та психологічного клімату, проблему рецепції молодими істориками творчості вчителя, досліджено внесок галицьких учених у розробку різнопланової конкретно-історичної проблематики.

Праця товариства «Просвіта» в 1868–1914 рр. у Галичині знайшла своє відображення в статті Алли Середяк, що побачила світ 1993 р., монографії Миколи Алексієвця та Івана Зуляка, опублікованій 1999 р.²¹, у кандидатській дисертації Романа Гарата «Діяльність товариства «Просвіта» в Галичині (1868–1921 рр.)» та інших наукових розвідках, де з неоднаковою глибиною аналізуються джерела, що розкривають працю найчисельнішої української громадської організації краю. Те ж стосується й дослідження різних аспектів національно-культурного руху українців краю в працях з історії культури Прикарпаття Василя Бурдуланюка²², музичного мистецтва та діяльності музичних товариств – Мирона Черепанина²³, освітніх процесів – Вікторії Стинської та Богдана Ступарика²⁴ тощо. Окремі культурно-освітні напрями діяльності гімнастично-спортивних і січових товариств Галичини у другій половині XIX – на початку XX ст., на адекватному джерельному підґрунті, досліджували Богдан Трофим'як, Микола Гуйванюк²⁵. Організаційна, видавнича та культурно-просвітня праця русофільських громадських об'єднань краю ґрунтовно висвітлена на основі документів, що зберігаються як в українських, так і в російських архівних установах у працях Олексія Сухого «Від русофільства до москвофільства (російський чинник в громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX ст.)»²⁶, Володимира Лукашіва «Діяльність “Товариства імені М.Качковського» в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.)»²⁷.

Проте чи не найбільший внесок у справу вивчення національно-культурної діяльності українських товариств Галичини, їхнього значення для справи використання української мови в державних та громадських структурах, створення україномовних навчальних закладів, підвищення національної свідомості галичан зробив прикарпатський вчений Борис Савчук. У його науковому доробку низка монографічних праць, присвячених дослідженню просвітницької та соціально-економічної діяльності українських громадських товариств у Галичині впродовж останньої третини XIX ст. – кінця 30-х рр. XX ст.²⁸, організаційному та ідеологічному становленню жіночого руху в краї²⁹ впродовж досліджуваного нами періоду тощо. Зазначені наукові розвідки Б.П. Савчука написані на ґрунтовній джерельній базі, відзначаються високим рівнем узагальнення та глибокими аналітичними висновками. Те ж можемо зазначити і про монографію М.Богачевської-Хом'як «Білим

по білому: жінки в громадському житті України, 1884–1939»³⁰, де в контексті так званої «гендерної історії» або «жіночих студій» показано діяльність жіночих товариств Галичини.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в українській історичній науці все частіше простежується прагнення «звести історію з п'єдесталу науки про суспільство до рангу науки про людину в суспільстві»³¹. Чи не найяскравіше воно проявляється у монографії Я.Грицака³², де автор на величезному комплексі джерел презентує процес становлення і діяльності І.Франка як «пророка у своїй вітчизні». Дослідження життя та ідей Івана Яковича та «його спільноти» допомагає зрозуміти не тільки важливі сюжети Франкової біографії, «мікроісторію макролюдини», але й специфіку суспільно-політичних та національно-культурних процесів у Галичині впродовж 50–80-х рр. ХІХ ст. Вивчення життєпису Великого Каменяра на основі маловідомих джерел продовжила літературознавець Ярослава Мельник у праці «І остання часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 рр...». Хоча складно погодитися з твердженням авторки про «духовну катастрофу письменника останніх років життя»³³.

Цікавою та неординарною розвідкою у галузі історичної біографістики стала стаття Я.Дашкевича «Михайло Грушевський як особа та особистість»³⁴, яка робить видатного історика «більш людяним» і близьким до пересічної людини. Окрім «нетрадиційних» методологічних підходів в історико-біографічних дослідженнях, маємо низку захищених кандидатських дисертацій, присвячених переважно громадсько-політичній та науковій діяльності відомих у Галичині в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. діячів: І.Шараневича³⁵, А.Петрушевича, Ю.Целевича³⁶, І.Наумовича, О.Терлецького, А.Чайковського, Є.Олесницького, І.Крип'якевича³⁷, І.Кревецького, М.Павлика³⁸ та інших. «Традиційною» складовою таких праць є підрозділ, де йдеться про життєвий і творчий шлях громадсько-культурних діячів або формування їхніх світоглядних переконань, а звідси і переважно детальний аналіз джерел особового походження. В контексті вищесказаного вважаємо доречними висновки щодо сучасного історіописання І.Колесник, яка зазначає, що «в умовах свободи, яку декларує постмодернізм, не може бути обов'язкових норм, стандартів і схем метанарацій, реальними є лише досвід та вільний вибір»³⁹. Водночас метанаратив нині використовується як новий інструмент дослідження. Окремі зарубіжні вчені – Дж.Ірвінг, К.Кленке – характеризують його як якісний метод пізнання історії, котрий, по-перше, інтегрує історичну, психологічну та культурну перспективи; по-друге, вивщує роль самоінтерпретації, що відбиває онтологічну цілісність пізнання життя індивідуума⁴⁰.

Історіографію досліджуваної нами проблеми доповнює доробок вітчизняних літературознавців – Ігоря Андрущенка⁴¹ і Лариси Цибенко⁴². Перший з них детально характеризує соціокультурний поступ Австро-Угорщини кінця ХІХ – початку ХХ ст. («духовний злет доби історичного занепаду») через аналіз історичних, культурних та літературних подій і твори «творців» габсбурзького міфу в австрійській літературі, а також констатацію того, що Галичина як складник Дунайської монархії – «загублений світ» з його різноетнічним та різномовним населенням. У полі зору другої дослідниці – літературний процес в європейському мультикультурному регіоні (на прикладі Галичини), літературний ландшафт Східної Галичини, мовні компоненти західноукраїнського регіону. Свою дослідницьку парадигму, на прикладі творів австрійської літератури про Східну Галичину та її населення, вчена окреслює як «Галичина оплакувана і/або Галичина щаслива?»⁴³.

Отже, на сторінках наукових праць сучасних вітчизняних істориків висвітлено широкий спектр питань з історії національно-культурного руху українців, проаналізовано чималий комплекс джерел з проблеми, що нами досліджується. У кандидатських і докторських дисертаціях, монографіях, статтях та інших наукових розвідках, написаних переважно на належному науковому рівні, висвітлено багато аспектів зазначеної теми, які оминула або заідеологізувала радянська історична наука. Дослідники актуалізували багато раніше невідомих джерел, застосували різні методи його аналізу, звернули увагу на маловивчені ракурси обраної нами теми.

Однак у сучасній українській історіографії немає ґрунтовного комплексного дослідження національно-культурного руху українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Окрім цього, в сучасних умовах є реальні можливості для розширення джерельної бази обраної теми, оскільки чимало документів та матеріалів, як офіційного, так і особового походження, залишилися поза увагою дослідників.¹

¹ І. Франко, *Поза межами можливого* [Beyond the possible], Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: у 3 т. / упоряд. Т. Гунчак, Р. Сокальник, Мюнхен, Сучасність, 1983, том 1, с. 87.

² І. Монолатій, *Інші свої. Політична участь етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини* [Others own. Political participation of ethnic actors of late Habsburg Galicia and Bukovina], Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 2012, 432 с.

³ І. Монолатій, "Viribus unitis" інституціоналізація політичної системи Австро-Угорщини: вимушені ініціативи й напівдекларації [«Viribus unitis» institutionalization of the Austro-Hungarian political system: forced initiatives and semi-declarations], in «Вісник Прикарпатського університету. Історія», 2009, вип. 16, с. 39–49.

⁴ Там само, с. 42.

⁵ Там само, с. 46.

⁶ О. Добржанський, *Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.* [The national movement of Ukrainians in Bukovina in the second half of the XIX – early XX centuries], Чернівці, Золоті литаври, 1999, с. 99.

⁷ І. Райківський, *Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття* [The idea of Ukrainian national unity in the public life of Galicia in the XIX century], Івано-Франківськ, Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012, 932 с.

⁸ Там само, с. 817–818.

⁹ Я. Грицак, *Нариси історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст.* [Essays on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation of the XIX – XX centuries], Київ, Генеза, 2000, С.82.

¹⁰ К. Кондратюк, В. Мандзяк, *Українське національне відродження ХІХ – початку ХХ століть у сучасній вітчизняній історіографії* [Ukrainian national revival of the XIX – early XX centuries in modern domestic historiography], in «Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми». Львів, Львівський національний університет, 2004, С. 161–162.

¹¹ О. Аркуша, М. Мудрий, *Русофільство в Галичині в середині ХІХ – на початку ХХ ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд* [Russophilism in Galicia in the middle XIX – the beginning of XX century: genesis, stages of development, world view], in «Вісник Львівського університету. Серія історична», 1997, вип. 34, с. 231–268.

¹² В. Гайсенюк, *Початок кінця. Москвофіли у Великій війні (1914–1918)*, [The beginning of the End. Moscovophiles in the Great War (1914–1918)], Чернівці, Друк АРТ, 2017, с. 66.

¹³ К. Кондратюк, В. Мандзяк, *Українське національне відродження ХІХ – початку ХХ століть у сучасній вітчизняній історіографії...* [Ukrainian national revival of the XIX – early XX centuries in modern domestic historiography], С. 163.

¹⁴ М. Кугутяк М. *Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.)* [Galicia: pages of history. Essay on the socio-political movement (XIX century – 1939)], Івано-Франківськ, 1993, 200 с.

¹⁵ В. Мельник, *Утворення та організаційні засади діяльності політичного товариства «Руська Рада» (1870–1871) рр.* [Formation and organizational principles of the political society «Ruska Rada» (1870–1871)], in «Вісник Прикарпатського університету. Серія історична», Івано-Франківськ, 2004, вип. VIII, С. 30–40.

¹⁶ В. Качмар, *За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)* [For the Ukrainian University in Lviv. The idea of a national higher school in the socio-political life of Galician Ukrainians (late nineteenth – early twentieth century)], Львів, 1999, 117 с.

¹⁷ В. Марчук, *Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст.* [Church, spirituality, nation. Ukrainian Greek Catholic Church in the public life of Ukraine in the twentieth century], Івано-Франківськ: Плай, 2004, с. 116.

¹⁸ Ю. Щербяк, *Концептуальні засади освітньої доктрини Української Греко-Католицької церкви в ХХ ст.* [Conceptual foundations of the educational doctrine of the Ukrainian Greek Catholic Church in the twentieth century], Тернопіль: Підручники і посібники, 2006, с. 25.

¹⁹ З. Зайцева, *Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)* [Ukrainian scientific movement: institutional aspects of development (late XIX – early XX centuries)], Київ: КНЕУ, 2006. 368 с.

²⁰ В. Тельвак, В. Педич, *Історична школа Михайла Грушевського* [Mykhailo Hrushevsky Historical School], Львів, Світ, 2016, 424 с.

²¹ М. Алексієвець, І. Зуляк, *Діяльність «Просвіти» у національно-культурному відродженні україн-*

ського народу Східної Галичини (1868–1914 pp.) [Activity of «Prosvita» in the national-cultural revival of the Ukrainian people of Eastern Galicia (1868–1914)], Тернопіль, 1999, 184 с.

²² В. Бурдуланюк, *Історія культури Прикарпаття: короткий нарис* [History of Prykarpattia culture: a short essay], Івано-Франківськ, 1997, 96 с.

²³ М. Черепанин, *Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX століття)* [Musical culture of Galicia (second half of the XIX – first half of the XX century)], Київ, Вежа, 1997, 324 с.

²⁴ Б. Ступарик, *Шкільництво Галичини (1772–1939 pp.)* [Schooling in Galicia (1772–1939)], Івано-Франківськ, Плай, 1994, 144 с.

²⁵ М. Гуйванюк, *Січовий рух в Галичині й на Буковині (1900–1914 pp.)* [Sich movement in Galicia and Bukovina (1900–1914)], Чернівці, Зелена Буковина, 2009, 254 с.

²⁶ О. Сухий, *Від русофільства до москвофільства (російський чинник в громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX ст.)* [From Russophilism to Moskophilism (Russian aspect in public thought and social-political life of the Galician Ukrainians in XIX)], Львів, Місіонер, 2003, 495 с.

²⁷ В. Лукашів, *Діяльність «Товариства ім. М. Качковського» в Східній Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.): дис... канд. іст. наук: 07. 00. 01 «Історія України»* [Activity «Society. M. Kachkovsky» in Eastern Galicia (second half of the XIX – early XX century)] (Candidate's thesis), Тернопіль, 2014, 272 арк.

²⁸ Б. Савчук, *Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина XIX ст. – кінець 30-х років XX ст.)* [Educational and socio-economic activity of Ukrainian public associations in Galicia (last third of the XIX century – end of the 30s of the XX century)], Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 1999, 138 с.

²⁹ Б. Савчук, *Жіноцтво у суспільному житті Західної України (остання третина XIX – 1939 р.)* [Femininity in the public life of Western Ukraine (last third of the XIX – 1939)], Івано-Франківськ, Лілея-НВ, 1999, 280 с.

³⁰ М. Богачевська-Хом'як, *Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884–1939* [White on White: Women in the Public Life of Ukraine, 1884–1939], Київ, Либідь, 1995, 424 с.

³¹ Л. Зашкільняк, *Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука* [Methodological aspects of the world historiographical process and modern Ukrainian historical science], in «Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми» Львів, Львівський національний університет, 2004, с. 53.

³² Я. Грицак, *Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886)* [A prophet in his homeland. Franco and his community (1856–1886)], Київ, Критика, 2006, 631 с.

³³ Я. Мельник, *І остання часть дороги. Іван Франко в 1908–1916 pp.* [And the last part of the road. Ivan Franko in 1908–1916], Дрогобич, Коло, 2016, 440 с.

³⁴ Я. Дашкевич, *Постаті* [Figures], Львів, Піраміда, 2007, 808 с.

³⁵ С. Борчук, *Громадсько-культурна та наукова діяльність Ісидора Івановича Шараневича* [Socio-cultural and scientific activity of Isidor Ivanovich Sharanevich], Івано-Франківськ, Вид-во Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, 2009, 211 с.

³⁶ А. Міщук, *Громадська та наукова діяльність Юліана Целевича (1843–1892 pp.)* [Public and scientific activity of Yulian Tselevych (1843–1892)], Косів, Писаний Камінь, 2009, 192 с.

³⁷ Н. Гірна, *Наукова та громадсько-політична діяльність Івана Кривецького (1883–1940 pp.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07. 00. 01 «Історія України»* [Scientific and socio-political activity of Ivan Krevetskyi (1883–1940). Extended abstract of Candidate's thesis], Львів, 2015, 20 с.

³⁸ В. Костюк, *Громадсько-політична та наукова діяльність Михайла Павлика (1874–1915 pp.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07. 00. 01 «Історія України»* [Socio-political and scientific activity of Mykhailo Pavlyk (1874–1915). Extended abstract of Candidate's thesis], Івано-Франківськ, 2008, 20 с.

³⁹ І. Колесник, *Українська історіографія: концептуальна історія* [Ukrainian historiography: conceptual history], Київ, Інститут історії України НАН України, 2013, с. 275.

⁴⁰ Там само, с. 279.

⁴¹ І. Андрущенко, *Культура Австро-Угорщини кін. XIX – поч. XX ст. Духовий злет доби історичного занепаду. Історико-літературний нарис* [Culture of Austria-Hungary in the end of XIX – early XX century Spiritual rise of the time of historical decline. Historical and literary essay], Київ, Альтпрес, 1999, 226 с.

⁴² L. Sybenko, *Galicia Miserabilis und/oder Galicia Felix? Ostgalizien in der österreichischen Literatur*, Lwiv, VNTL-Klasyka, Wien, Praesens Verlag, 2008, 220 s.

⁴³ І. Монолатій, *Інші свої. Політична участь етнічних акторів пізньогабсбурзьких Галичини і Буковини...* [Others own. Political participation of ethnic actors of late Habsburg Galicia and Bukovina], с. 92.

References

1. M. Aleksiiievets, I. Zuliak, Diialnist "Prosvity" u natsionalno-kulturnomu vidrodzhenni ukrainskoho narodu Skhidnoi Halychyny (1868–1914 rr.) [Activity of «Prosvita» in the national-cultural revival of the Ukrainian people of Eastern Galicia (1868–1914)], Ternopil, 1999, 184 s.
2. I. Andrushchenko, Kultura Avstro-Uhorshchyny kin. XIX – poch. XX st. Dukhovyi zlet doby istorychnoho zanepadu. Istoryko-literaturnyi narys [Culture of Austria-Hungary in the end of XIX – early XX century Spiritual rise of the time of historical decline. Historical and literary essay], Kyiv, Altpres, 1999, 226 s.
3. O. Arkusha, M. Mudryi, Rusofilstvo v Halychyni v seredyni XIX – na pochatku XX st.: geneza, etapy rozvytku, svitohliad [Russophilism in Galicia in the middle XIX – the beginning of XX century: genesis, stages of development, world view], in «Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia istorychna», 1997, vyp. 34, s. 231–268.
4. M. Bohachevska-Khomiak, Bilym po bilomu: Zhinky v hromadskomu zhytti Ukrainy, 1884–1939. [White on White: Women in the Public Life of Ukraine, 1884–1939.], Kyiv, Lybid, 1995, 424 s.
5. V. Burdulaniuk, Istoriiia kultury Prykarpattia: korotkyi narys [History of Prykarpattia culture: a short essay], Ivano-Frankivsk, 1997, 96 s.
6. S. Borchuk, Hromadsko-kulturna ta naukova diialnist Isydora Ivanovycha Sharanevycha [Socio-cultural and scientific activity of Isidor Ivanovich Sharanevich], Ivano-Frankivsk, Vyd-vo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni V. Stefanyka, 2009, 211 s.
7. M. Cherepanyn, Muzychna kultura Halychyny (druha polovyna XIX – persha polovyna XX stolittia) [Musical culture of Galicia (second half of the XIX – first half of the XX century)], Kyiv, Vezha, 1997, 324 s.
8. L. Cybenko, Galicia Miserabilis und/oder Galicia Felix? Ostgalizien in der österreichischen Literatur, Lwiw, VNTL-Klasyka, Wien, Praesens Verlag, 2008, 220 s.
9. Ya. Dashkevych, Postati [Figures], Lviv, Piramida, 2007, 808 s.
10. O. Dobrzhanskyi, Natsionalnyi rukh ukraintsiv Bukovyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX st. [The national movement of Ukrainians in Bukovina in the second half of the XIX – early XX centuries], Chernivtsi, Zoloti lytavry, 1999, 574 s.
11. I. Franko, Poza mezhamy mozhlyvoho [Beyond the possible], Ukrainska suspilno-politychna dumka v 20 stolitti: u 3 t. / uporiad. T. Hunchak, R. Sokalnyk, Miunkhen, Suchasnist, 1983, tom 1, s. 80–87.
12. V. Haiseniuk, Pochatok kintsia. Moskvofily u Velykii viini (1914–1918), [The beginning of the End. Moscovophiles in the Great War (1914–1918)], Chernivtsi, Druk ART, 2017, 253 s.
13. N. Hirna, Naukova ta hromadsko-politychna diialnist Ivana Krevetskoho (1883–1940 rr.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07. 00. 01 «Istoriiia Ukrainy» [Scientific and socio-political activity of Ivan Krevetsky (1883–1940). Extended abstract of Candidate's thesis], Lviv, 2015, 20 s.
14. Ya. Hrytsak, Narysy istorii Ukrainy: formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX – XX st. [Essays on the history of Ukraine: the formation of the modern Ukrainian nation of the XIX – XX centuries], Kyiv, Heneza, 2000, 360 s.
15. Ya. Hrytsak, Prorok u svoii vitchyzni. Franko ta yoho spilnota (1856–1886) [A prophet in his homeland. Franco and his community (1856–1886)], Kyiv, Krytyka, 2006, 631 s.
16. M. Huivaniuk, Sichovyi rukh v Halychyni y na Bukovyni (1900–1914 rr.) [Sich movement in Galicia and Bukovina (1900–1914)], Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2009, 254 s.
17. V. Kachmar, Za ukrainskyi universytet u Lvovi. Ideia natsionalnoi vyshchoi shkoly u suspilno-politychnomu zhytti halytskykh ukraintsiv (kinets XIX – pochatok XX st.) [For the Ukrainian University in Lviv. The idea of a national higher school in the socio-political life of Galician Ukrainians (late nineteenth – early twentieth century)], Lviv, 1999, 117 s.
18. I. Kolesnyk, Ukrainska istoriografii: kontseptualna istoriiia [Ukrainian historiography: conceptual history], Kyiv, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2013, 566 s.
19. K. Kondratiuk, V. Mandziak, Ukrainske natsionalne vidrodzhennia XIX – pochatku XX stolit u suchasni vitchyzniani istoriografii [Ukrainian national revival of the XIX – early XX centuries in modern domestic historiography], in «Ukrainska istoriografii na zlami XX i XXI stolit: zdobutky i problemy». Lviv, Lvivskyi natsionalnyi universytet, 2004, s. 154–167.
20. V. Kostyuk, Hromadsko-politychna ta naukova diialnist Mykhaila Pavlyka (1874–1915 rr.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07. 00. 01 «Istoriiia Ukrainy» [Socio-political and scientific activity of Mykhailo Pavlyk (1874–1915). Extended abstract of Candidate's thesis], Ivano-Frankivsk, 2008, 20 s.
21. M. Kuhutiak M. Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX st. – 1939 r.) [Galicia: pages of history. Essay on the socio-political movement (XIX century – 1939)], Ivano-Frankivsk, 1993, 200 s.

22. V. Lukashiv, Diialnist «Tovarystva im. M. Kachkovskoho» v Skhidnii Halychyni (druha polovyna XIX – pochatok XX st.): dys... kand.. ist. nauk: 07. 00. 01 “Istoriia Ukrainy” [Activity «Society. M. Kachkovsky» in Eastern Galicia (second half of the XIX – early XX century)] (Candidate’s thesis), Ternopil, 2014, 272 ark.
23. V. Marchuk, Tserkva, dukhovnist, natsiia. Ukrainska hreko-katolytska tserkva v suspilnomu zhytti Ukrainy XX st. [Church, spirituality, nation. Ukrainian Greek Catholic Church in the public life of Ukraine in the twentieth century], Ivano-Frankivsk: Plai, 2004, 464 s.
24. Ya. Melnyk, I ostannia chast dorohy. Ivan Franko v 1908–1916 rr. [And the last part of the road. Ivan Franko in 1908–1916], Drohobych, Kolo, 2016, 440 s.
25. V. Melnyk, Utvorennia ta orhanizatsiini zasady diialnosti politychnoho tovarystva «Ruska Rada» (1870–1871 rr.) [Formation and organizational principles of the political society «Ruska Rada» (1870–1871)], in «Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriiia istorychna», Ivano-Frankivsk, 2004, vyp. VIII, S. 30–40.
26. A. Mishchuk Hromadska ta naukova diialnist Yuliana Tselevycha (1843–1892 rr.) [Public and scientific activity of Yulian Tselevych (1843–1892)], Kosiv, Pysanyi Kamin, 2009, 192 s.
27. I. Monolatii, Inshi svoi. Politychna uchast etnichnykh aktoriv piznohabsburzkykh Halychyny i Bukovyny [Others own. Political participation of ethnic actors of late Habsburg Galicia and Bukovina], Ivano-Frankivsk, Lileia-NV, 2012, 432 s.
28. I. Monolatii, “Viribus unitis” instytutsionalizatsiia politychnoi systemy Avstro-Uhorshchyny: vymusheni initsiatyvy y napivdeklaratsii [«Viribus unitis» institutionalization of the Austro-Hungarian political system: forced initiatives and semi-declarations], in «Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istoriia», 2009, vyp. 16, s. 39–49.
29. I. Raikivskiyi, Ideia ukrainskoi natsionalnoi yednosti v hromadskom zhytti Halychyny XIX stolittia [The idea of Ukrainian national unity in the public life of Galicia in the XIX century], Ivano-Frankivsk, Vyd-vo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka, 2012, 932 s.
30. B. Savchuk, Prosvitnytska ta sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainskykh hromadskykh tovarystv u Halychyni (ostannia tretyna XIX st. – kinets 30-kh rokiv XX st.) [Educational and socio-economic activity of Ukrainian public associations in Galicia (last third of the XIX century – end of the 30s of the XX century)], Ivano-Frankivsk, Lileia-NV, 1999, 138 s.
31. B. Savchuk, Zhinotstvo u suspilnomu zhytti Zakhidnoi Ukrainy (ostannia tretyna XIX – 1939 r.) [Femininity in the public life of Western Ukraine (last third of the XIX – 1939)], Ivano-Frankivsk, Lileia-NV, 1999, 280 s.
32. Yu. Shcherbiak, Kontseptualni zasady osvithoi doktryny Ukrainskoi Hreko-Katolytskoi tserkvy v XX st. [Conceptual foundations of the educational doctrine of the Ukrainian Greek Catholic Church in the twentieth century], Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2006, 588 s.
33. B. Stuparyk, Shkilnytstvo Halychyny (1772–1939 rr.) [Schooling in Galicia (1772–1939)], Ivano-Frankivsk, Plai, 1994, 144 s.
34. O. Sukhyi, Vid rusofilstva do moskvofilstva (rosiiskiyi chynnyk v hromadskii dumtsi ta suspilno-politychnomu zhytti halytskykh ukraintsv u XIX st.) [From Russophilism to Moskophilism (Russian aspect in public thought and social-political life of the Galician Ukrainians in XIX)], Lviv, Misioner, 2003, 495 s.
35. V. Telvak, V. Pedych Istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Mykhailo Hrushevsky Historical School], Lviv, Svit, 2016, 424 s.
36. Z. Zaitseva, Ukrainskyi naukovyi rukh: instytutsionalni aspekty rozvytku (kinets XIX – pochatok XX st.) [Ukrainian scientific movement: institutional aspects of development (late XIX – early XX centuries)], Kyiv: KNEU, 2006. 368 s.
37. L. Zashkilniak, Metodolohichni aspekty svitovoho istoriohrafichnoho protsesu i suchasna ukrainska istorychna nauka, in «Ukrainska istoriohrafiiia na zlami XIX i XX stolit: zdotutky i problemy» [Methodological aspects of the world historiographical process and modern Ukrainian historical science], Lviv, Lvivskiyi natsionalnyi universytet, 2004, s. 24–57.